

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v příloženém seznamu literatury.

Obsah

1. Úvod	2
2. Cíl práce a metodika	3
3. Aspekty 2. světové války	4
4. Obnova Evropy	6
4.1. Postupimská konference	6
4.2. Evropská spolupráce	6
4.3. Spolupráce hospodářská – Marshallův plán a OEEC	7
4.4. Spolupráce diplomatická a vojenská – Bruselský pakt a pakt atlantický	12
4.5. Spolupráce politická a parlamentní – Rada Evropy	14
4.6. Schumanův plán – Evropské společenství uhlí a oceli	17
5. Východ versus západ	27
5.1. Rada vzájemné hospodářské pomoci	30
6. Vývoj mezinárodního měnového systému	34
6.1. Whiteův plán	34
6.2. Keynesův plán	35
6.3. Srovnání obou plánů	35
6.4. Konference v Bretton-Woods	36
6.5. Mezinárodní měnový fond	37
6.6. Světová banka	40
6.7. Banka pro mezinárodní platby	41
6.8. Evropská unie a vývoj měnového systému	42

7. Závěr	44
8. Seznam literatury	46

Hospodářská obnova Evropy po 2. světové válce

The economic reconstruction of Europe after the World War II

Práce pojednává o prvních letech hospodářské obnovy Evropy po 2. světové válce. Je zaměřena na spolupráci hospodářskou, diplomatickou a politickou. Zabývá se odlišným vývojem východní a západní Evropy.

My project deal with first years of the economic reconstruction of Europe after the World War II. It is concentrated on the economic, diplomatic and political cooperation of european states. It describes the difference in development of eastern and western Europe.

Klíčová slova:

Marshallův plán

OEEC

NATO

Rada Evropy

ESUO

RVHP

Key words:

Marshall plan

OEEC

NATO

Council of Europe

ECSC

CMEA

1. Úvod

V bakalářské práci se zabývám vývojem Evropy po 2. světové válce v oblasti hospodářství, politiky a bezpečnosti v celosvětovém kontextu a dále fungováním institucí, jejichž vznik byl důsledkem snah o integraci a obnovu.

Sleduji spolupráci hospodářskou, která je představována Marshallovým plánem a Organizací pro evropskou hospodářskou spolupráci, spolupráci diplomatickou a vojenskou zahrnující vznik Bruselského paktu a paktu atlantického a spolupráci politickou a parlamentní zabývající se vznikem Rady Evropy. Část kapitoly o obnově Evropy je věnována Evropskému společenství uhlí a oceli, jehož činnost přispěla k urovnání vztahů mezi Evropou a Německem. Abych mohla srovnat vývoj západní a východní Evropy, další kapitola pojednává o situaci v Sovětském svazu a jeho satelitních zemích a o fungování Rady vzájemné hospodářské pomoci. V poslední kapitole se zabývám vývojem mezinárodního měnového systému, a to především konferencí v Bretton-Woods a vznikem Mezinárodního měnového fondu.

Válka se nevyhnula téměř žádné evropské zemi, zanechala je zpustošené a zastavila v nich ekonomický i průmyslový rozvoj. V řadě oslabených zemích změnila politickou situaci a Evropou se nebezpečně začal šířit komunismus. Válka však především změnila poměr sil ve světě. V mezinárodní politice zůstaly jen dvě velmoci – Spojené státy americké a Sovětský svaz. Ty však měly naprosto rozdílnou ideologii a jejich silící nevraživost postupně přerostla do studené války.

Myšlenka sjednocení Evropy se začala jevit jako jediný prostředek pro její obnovu. Integrace měla splnit tři hlavní cíle: nápravu škod, zabránění šíření komunismu a udržení mírových vztahů.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této práce je popis a zpracování událostí souvisejících s poválečnou obnovou Evropy a porovnání rozdílného hospodářského vývoje ve východní a západní Evropě vzhledem k jejich politickému vývoji. Zabývám se především prvním desetiletím vývoje od ukončení druhé světové války. Údaje jsem čerpala z dostupné české i zahraniční literatury a z internetových stránek.

3. Aspekty 2. světové války

2. světová válka, která skončila 2. září 1945, se stala nejničivější válkou v dějinách lidstva. Probíhala na území 40 států¹, a to jak na souši, tak i ve vodě a ve vzduchu. Od ostatních válek se lišila rozsáhlejším využitím vědy (především ve vojenské technologii), v plánování hospodářství a v celkové propagandě.

Válka si vyžádala kolem 66 milionů obětí, z toho 27 milionů jich bylo ze SSSR a 15 milionů ze západní Evropy (6 milionů vojenských a více než 8 milionů civilních, z toho 4,5 až 6 milionů Židů).² Počet obětí Spojených států dosáhl 450 tisíc, Británie 375 tisíc, Francie 650 tisíc a Československa 360 tisíc osob.³ Evropa na konci války měla podobu masových hrobů, uprchlíků, trosek a chudoby.

Během války vznikly rozsáhlé materiální ztráty. Celková škoda byla vyčíslena na 600 miliard dolarů, její výše byla ovlivněna především využitím vzdušné dělostřelecké palby.⁴ Podle vyjádření Spojených států se provádělo strategické bombardování, které bylo cílené na vojenská a průmyslová zařízení, ve skutečnosti však bylo zničeno okolo 10 % průmyslových podniků a více než 40 % civilních obydlí.

Válka dále zdevastovala velkou část přírodního bohatství. Země byly zpustošeny, mezi nejvíce poničené patřily Polsko, Jugoslávie a Maďarsko. Byla zničena polovina jejich železnic a až 75 % mostů. Infrastruktura většiny těchto zemí se tak vrátila zpátky o sedmdesát let. Nejvíce utrpěly zásoby hospodářských zvířat, která byla zabavena, ukradena nebo poražena. Tyto ztráty činily 50 – 80 %. Rozsáhlé škody tedy vznikly ve všech oblastech.

Po válce se v mnoha zemích změnilы politické režimy, došlo i ke změnám hranic. Polsko bylo přesunuto na západ, ztratilo zhruba 70.000 čtverečných mil své

¹ FALTUS, J., PRUCHA, V., Hospodářské dějiny, Vysoká škola ekonomická v Praze 1992, s. 72

² FALTUS, J., PRUCHA, V., Hospodářské dějiny, Vysoká škola ekonomická v Praze 1992, s. 72

³ CAMERON, R., A Concise economic history of the world from paleolithic times to the present, Oxford University Press 1997, s. 367

⁴ CAMERON, R., A Concise economic history of the world from paleolithic times to the present, Oxford University Press 1997, s. 368

předválečné oblasti ve prospěch Ruska a bylo kompenzováno 40.000 čtverečných mil Německa. Území bývalého východního Polska se stalo územím západní Ukrajiny, bývalé východní Prusko se transformovalo do západního Polska. Válečné maďarské hranice se přesunuly zpátky do předválečné podoby. Jugoslávie byla rozšířena bývalým italským územím u Jadranského moře.⁵

Po válce se změnil poměr sil mezi velmocemi a jak již bylo uvedeno, v mnoha zemích se změnil politický režim. Ve Francii, Itálii, Velké Británii a dalších západoevropských zemích byly po volbách vytvořeny levicové vlády. Rozpadla se koloniální impéria a v řadě zemí byla vyhlášena nezávislost. Vytvořily se dvě hospodářské soustavy – kapitalistická a socialistická. Po válce docházelo k obnově ekonomik a rostla tak úloha státu, protože jen ten byl schopný zabezpečit obnovu hospodářství - docházelo tedy ke zestátnování a znárodnování a zapojení státu do výroby. Poměr sil se změnil i mezi vyspělými kapitalistickými státy, nejsilnější zemí se staly Spojené státy americké, jejichž průmyslová výroba se během války zdvojnásobila. Především se zhoršilo postavení Velké Británie, její mezinárodní vliv klesl a stala se hospodářsky závislou na USA. Podobný osud měla i Francie. Zničeno bylo i Německo, které navíc muselo plnit vysoké válečné reparace.

Po 2. světové válce zůstaly ve světě jen dvě supervelmoci – USA a SSSR. Jejich ideologie však byly neslučitelné a střety těchto zemí postupně vedly ke vzniku „studené války“. Jediným východiskem pro obnovu evropských zemí a udržení míru se jevilo sjednocení Evropy, která by se tak mohla bránit proti komunismu a vlivu Sovětského svazu.

⁵ BEREND, I. T., Central and eastern Europe 1944 – 1993 – Detour from the periphery to the periphery, Cambridge University Press 1996, s. 4

4. Obnova Evropy

4.1. Postupimská konference

Od 17. července do 2. srpna 1945 proběhla na zámku Cecilienhof v Postupimi konference – Postupimská konference. Vrcholnými představiteli byli americký prezident Harry Truman, britský ministerský předseda Winston Churchill s Clementem Attlee a sovětský vůdce Josif Stalin.

Hlavní jednání se týkala poválečného uspořádání Německa. V hospodářských otázkách měla být v Německu zlomena moc silných monopolistických skupin. V otázce správy Německa se velmoci shodly na vytvoření vrcholného orgánu, kterým se stala Spojenecká kontrolní rada pro Německo. V čele stáli Eisenhower, Montgomery, Lattre de Tassigny a Žukov. Německo tak mělo být rozděleno do čtyř sfér vlivu - Velké Británie, Spojených států, Ruska a Francie. Separace měly mocnosti čerpat každá ze svých zón.⁶

Postupimská konference se dá považovat za první kolo studené války. Stalin z ní vyšel jako vítěz, opanoval de facto celou východní Evropu.

4.2. Evropská spolupráce

Evropská spolupráce se vyvíjela ve třech etapách a na třech různých úrovních. Jednalo se o spolupráci hospodářskou – Marshallův plán a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OECE – Organisation européenne de coopération économique, OEEC – Organisation for European Economic Cooperation), dále o spolupráci diplomatickou a vojenskou – Bruselský a Atlantický pakt, a spolupráci politickou a parlamentní – Rada Evropy.⁷

⁶ <http://www.studena.valka.cz/postupim.htm>

⁷ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 52

4.3. Spolupráce hospodářská – Marshallův plán a OEEC

Aby se zabránilo mezinárodnímu napětí z ekonomických příčin, měly být v rámci Spojených národů vytvořeny tři instituce - Mezinárodní měnový fond, Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj a Světová obchodní organizace. Úkolem Mezinárodního světového fondu bylo zajišťovat stabilitu měny a eliminovat měnové restrikce zabraňující mezinárodnímu obchodu, Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj zvyšovala mezinárodní investice a Světová obchodní organizace byla zaměřena na potlačování obchodní diskriminace. Mezinárodní světový fond a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj vznikly v roce 1945. Světová obchodní organizace byla v roce 1947 nahrazena Všeobecnou dohodou o clech a obchodu (GATT). V roce 1945 evropské vlády narychlo zřídily Evropskou organizaci uhlí, Evropskou organizaci pro pozemní dopravu a Nouzovou hospodářskou komisi pro Evropu.

Ukázalo se, že je nezbytné spojit tyto dočasné organizace v organizaci jednu, a to stálou. 28. března 1947 rozhodla Hospodářská a sociální rada Spojených národů o zřízení Hospodářské komise pro Evropu. Jednalo se o první regionální orgán OSN. Tato komise vznikla v červnu 1947 v Ženevě, jejími členy se staly všechny evropské země, které byly členy Organizace spojených národů, a Spojené státy. Činnost této komise se omezovala na technické problémy.⁸

Na přelomu let 1946 a 1947 byla velice tuhá zima. Zemědělská a průmyslová výroba byla nedostatečná. Potraviny, suroviny i stroje se musely dovážet. Vznikl obrovský obchodní a platební deficit. Spojené státy již během dvou let poskytly úvěry ve výši 15 miliard dolarů, neboť by hrozila bída, která by Evropu ještě více oslabila a podpořila by tak postup komunismu a Sovětského svazu. OSN neměla pro pomoc žádné zdroje. Tato situace Spojené státy velmi znepokojovala. V lednu 1947 byl do americké diplomacie dosazen generál Goerge Marshall. Ten byl přesvědčen o nutnosti Evropě pomoc. Za pomoci svých zástupců Deana Achesona a Williama Claytona se rozhodl navrhnout plán hospodářské pomoci Evropě, jehož cílem mělo být obnovení světové ekonomiky.

⁸ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 53

Tento plán zveřejnil 5. června 1947 ve svém proslovu na Harvardské univerzitě při příležitosti převzetí čestného doktorátu. Spojené státy se rozhodly pomoci evropským zemím při rekonstrukci hospodářství. Aby Evropa pomoc získala, musela vytvořit společný program obnovy a vypracovat inventarizaci svých zdrojů. Po splnění této podmínky by jim pomoc Spojenými státy byla poskytnuta. Plán nevyklučoval žádnou evropskou zemi, byl určen i Sovětskému svazu a zemím východní Evropy, které nebyly ještě zcela zkomunizovány.

Na Marshallův projev zareagoval britský ministr zahraničních věcí Ernest Bevin, který kontaktoval francouzského ministra Georgese Bidaulta a ruského zástupce Vjačeslava Molotova a navrhl společné setkání v Paříži, na kterém by se sešli zástupci všech vlád, jimž by americká pomoc mohla prospět, a projednal by se americký návrh. Toto setkání se konalo 27. června 1947. Na setkání se zástupci Británie a Francie snažili přesvědčit Molotova, aby souhlasil s vytvořením studijního výboru pro zhodnocení potřeb evropských zemí. Ten se však proti vytvoření takového orgánu postavil.

Sovětský svaz neměl k Marshallovu plánu z počátku jednoznačné stanovisko. Jeho první reakce byla zdrženlivá. Marshallův plán by byl přijal pod podmínkou, že by neobsahoval mezinárodní koordinaci. Sověti dále odmítali, aby pomoc přinášela užitek i jiným zemím než jen obětem Německa, a už vůbec ne Německu samotnému, či bývalým nepřátelům a neutrálním zemím. Americkou pomoc by přijali pouze za podmínky, že ji budou moci využít na národní úrovni a bez jakékoli kontroly. Na druhé straně se Sověti obávali, že účastí na tomto plánu se ostatní země vymaní zpod kontroly Moskvy a stanou se zranitelnější vůči vlivu ze Západu. 2. července 1947 Sověti plán odmítli definitivně a jejich delegace po týdnu jednání konferenci opustila.

Znamenalo to také odmítnutí ze strany satelitních zemí. Československo, které projevilo zájem o přijetí plánu, bylo po setkání se Stalinem v Moskvě 9. července přinuceno se plánu vzdát. Stejně dopadlo i Polsko. Tento vývoj zdůraznil rozdělení Evropy na dvě skupiny. Západní Evropa Marshallovu pomoc přijala a organizovala se mezi sebou za účasti Spojených států. Východní Evropa ji odmítla a Sovětský svaz zesílil svůj vliv.⁹

⁹ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 54

Francouzská a britská vláda zorganizovala v Paříži konferenci o Evropské hospodářské spolupráci, která se konala od 12. července do 22. září 1947. Na tzv. druhé konferenci se sešlo 17 států západní Evropy včetně Německa, s výjimkou Španělska, od kterého se kvůli režimu generála Franka demokracie distancovaly. Na této konferenci se pracovalo na společném programu obnovy, jak to požadovaly Spojené státy. Každý stát měl vypočítat své individuální výdaje, které bude od Spojených států vyžadovat. Evropské státy se musely zavázat, že v roce 1952 nebudou již pomoc potřebovat.

Zpráva z 22. září vyčíslila evropský deficit na 22 miliard dolarů za období čtyř let a navrhovala americkou pomoc ve výši 19 miliard. Zpráva dále obsahovala několik záměrů, a to vytvoření studijní skupiny o evropské celní unii, realizaci celní unie v Beneluxu od roku 1948, návrh spolupráce Norska, Švédska a Dánska, francouzskou deklaraci navrhuující vytvořit celní unii se všemi zeměmi, které by si to přály, a rozhodnutí vytvořit studijní skupinu pro francouzsko-italskou celní unii a identické rozhodnutí Řecka a Turecka o přípravě celní unie.¹⁰

Plán pomoci předložil Marshall Kongresu v lednu 1948. Byl schválen 14. března Senátem a 31. března Sněmovnou reprezentantů. Schválení napomohl i převrat v Československu, kdy se v únoru 1948 moci chopili komunisté. Nakonec plán stvrdil podpisem prezident Truman. Americký dozor prováděl Úřad pro hospodářskou spolupráci.

Realizací plánu byla pověřena Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OECE – OEEC), která byla založena 16. dubna 1948.¹¹ Úmluvu podepsalo Rakousko, Belgie, Dánsko, Francie, Řecko, Irsko, Island, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Velká Británie, Švédsko, Švýcarsko, Turecko a vojenští velitelé západních okupačních zón v Německu. Spolková republika se stala členem v říjnu 1949, Španělsko v roce 1959, Spojené státy a Kanada se v červnu 1950 staly přidruženými členy. Sídlem organizace byla ustanovena Paříž – zámek la Muette. Členské státy se zavázaly rozvíjet vzájemnou spolupráci, snižovat omezení vzájemné obchodní a peněžní výměny a co nejlépe využívat disponibilní pracovní síly.

¹⁰ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 55

¹¹ http://www.studena.valka.cz/marshalluv_plan.htm

Francouzi chtěli, aby tato organizace požívala určité autonomie ve vztahu k vládám a aby měla silný výkonný výbor a generálního tajemníka. Britové ale nesouhlasili s organizací, která by byla plně kontrolována. Toto stanovisko měly také malé státy, které chtěly ubránit svou suverenitu - Švýcarsko, Irsko a skandinávské země. Země Beneluxu byly pro větší integraci, ale obávaly se francouzsko-anglické správy. Nakonec byla vytvořena pouze organizace pro mezivládní spolupráci, což limitovalo její možnosti.

Ústředním orgánem OEEC se stala Rada ministrů, která se scházela několikrát do roka na úrovni ministrů zahraničních věcí a ministrů hospodářství, častěji na úrovni vyslaných stálých zástupců. Rozhodnutí Rady byla pro členské státy závazná, byla-li přijata jednohlasně. Pokud nějaká vláda nesouhlasila, nemohla protestovat, ale pouze se zdržet hlasování, a pak neaplikovat rozhodnutí nebo doporučení přijaté ostatními. Úřad generálního tajemníka zastávali dva Francouzi – Robert Marjolin od roku 1948 do roku 1955, a poté René Sergent. Tato funkce byla převážně administrativního charakteru, tajemník měl ale právo předkládat návrhy Radě a navrhopvat kompromisní řešení v případě konfliktu mezi členy.¹²

Organizace umožnila členským zemím, aby se jejich zástupci scházeli a diskutovali o problémech. Uskutečňovaly se konzultace na všech úrovních, konfrontace a vzájemné posuzování národních postojů. Vytvářely se skupiny expertů, kteří vypracovávali řešení přijatelná pro všechny.

OEEC nejprve sloužila k rozdělování Marshallovy pomoci, kdy rozdělování probíhalo cestou dvoustranných dohod. Po dvou letech byly vidět první výsledky. Plán pomohl nastartovat hospodářský růst a přiměl Evropu k rozvíjení hospodářských styků. Díky pomoci amerických expertů a použití nových strojů se zlepšila situace průmyslu. Peníze byly použity na nákup potravin a dále na nákup strojů od Spojených států. Plán tedy představoval pozitivní dopad pro americké obchodníky, kteří svým zbožím zaplavili evropský trh.

¹² GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 56

Marshallův plán skončil po čtyřech letech. Celkem stál přes 13 miliard dolarů.¹³ Vedle vzchopení Evropy po hospodářské stránce znamenal i oslabení komunistů. Ti v roce 1949 založili vlastní hospodářskou organizaci - Radu vzájemné hospodářské pomoci (RVHP).

Marshallovy plánované výdaje: 3. dubna 1948 – 30. června 1952 (v milionech dolarů)

Země	Úhrn	Granty	Půjčky
Celkem	13325,8	11820,7	1505,1
Rakousko	677,8	677,8	--
Belgie - Lucembursko	559,3	491,3	68
Dánsko	273	239,7	33,3
Francie	2713,6	2488	225,6
Německo, federální republika	1390,6	1173,7	216,9
Řecko	706,7	706,7	--
Island	29,3	24	5,3
Irsko	147,5	19,3	128,2
Itálie	1508,8	1413,2	95,6
Nizozemsko	1083,5	916,8	166,7
Norsko	255,3	216,1	39,2
Portugalsko	51,2	15,1	36,1
Švédsko	107,3	86,9	20,4
Turecko	225,1	140,1	85
Spojené království	3189,8	2805	384,8
Ostatní	407	407	--

14

Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci sblížila hospodářskou politiku zemí a rozvinula obchodní výměnu. Nebyl sice vytvořen velký evropský trh, ale došlo ke zrušení množstevních a měnových omezení výměny. Nebyla však odstraněna cla, protože OEEC celní unii nemohla zřídít z důvodu nesouhlasu mnoha zemí, především Velké Británie.

¹³ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 57

¹⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/MarshallPlan>

Jednání mezi Francií a Itálií dospěla 26. března 1949 k dohodě o celní unii, podepsali ji ministři zahraničních věcí – Robert Schuman a hrabě Sforza. V průběhu jednoho roku měla být odstraněna všechna cla a obchodní překážky. Do šesti let měla vzniknout hospodářská unie sjednocením daňové, finanční, sociální a obchodní legislativy. Proti této dohodě se spojily Všeobecná konfederace malých a středních podniků, průmysl konzervářský a pekárenský a pěstitelé zeleniny, ovoce a květin. Proti unii se dále vyslovily odbory. Georges Bidault, předseda vlády, podepsal 7. března 1950 protokol o dohodě s Itálií, v němž se předpokládalo zrušení veškerých kontingentů v krátkém období a možnost, aby vlády v zájmu spotřebitelů zrušily všechny soukromé dohody mezi průmyslníky, které by mohly omezovat hospodářskou soutěž. Národní rada francouzských zaměstnavatelů protestovala, přestože se vyslovila ve prospěch liberalizace obchodu. Projekt celní unie s Itálií byl tedy opuštěn.

4.4. Spolupráce diplomatická a vojenská - Bruselský pakt a pakt atlantický

V důsledku zostření studené války si Británie a Francie začaly uvědomovat potřebu pomoci Spojených států i v oblasti vojenské. Převrat v Československu v únoru 1948, kdy na popud Sovětského svazu přešla moc v zemi na komunistickou stranu, jednání urychlil. Spojené státy ovšem měly jako podmínku pomoci to, že se Evropa bude snažit o sjednocení. Proto Francie a Velká Británie navrhly Belgii, Nizozemsku a Lucembursku bilaterální obranné smlouvy. Tyto země navrhly uzavřít mnohostrannou smlouvu obsahující vojenskou dohodu o okamžité a automatické vzájemné pomoci v případě agrese a hospodářskou dohodu s cílem vytvořit hospodářskou unii.

17. března 1948 byla na dobu padesáti let podepsána Bruselská smlouva chránící lidská práva, svobody a demokratické principy.¹⁵ Poradní výbor měl zkoumat všechny situace, které by mohly znamenat ohrožení míru nebo hospodářské stability. Bruselský pakt znamenal vytvoření zárodku mezinárodní organizace označované jako Západní unie.

¹⁵ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 60

V Londýně byl založen stálý výbor složený z velvyslanců Belgie, Nizozemska, Lucemburska a Francie a z britských úředníků. Výbor se scházel jednou měsíčně a za úkol měl připravovat koordinaci vojenských aparátů a vypracovávat plány obrany. Nejvyšším orgánem byla Rada, která přijímala rozhodnutí na základě jednomyslného souhlasu.

Bruselský pakt byl předpokladem amerického vojenského působení v Evropě. Francie a Británie se tedy obrátily na Spojené státy. 11. června 1948 odhlasoval americký senát rezoluci senátora Artura Vandenbergova č. 239, na základě které Spojené státy mohly uzavírat aliance mimo americký kontinent již v době míru, což do té doby americký právní řád neumožňoval.¹⁶

Brzy začala jednání, ale objevilo se několik rozporných bodů. V první řadě chtěli Američané vytvořit alianci se všemi nekomunistickými zeměmi a napojení na OSN, západní mocnosti naproti tomu vyžadovaly alianci malou a pevnější. Evropa dále požadovala automatickou vojenskou pomoc, to však bylo v rozporu s americkou Ústavou. Další rozepře se týkala otázky kolonií, neboť Spojené státy nechtěly, aby se zahrnujely do ochranné zóny. Nakonec však ustoupily.

Smlouva byla podepsána 4. dubna 1949 ve Washingtonu. Zakládajícími členy se staly Spojené státy, Velká Británie, Francie, Belgie, Dánsko, Itálie, Island, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko a Kanada.

Na podzim vznikl Zákon o vzájemné pomoci v oblasti obrany, kdy Spojené státy vyčlenily finanční prostředky pro NATO a pro další země. 17. září 1949 se poprvé sešel vrcholný orgán aliance – Severoatlantická rada – Rada NATO.

19. dubna 1951 se spojeneckým vrchním velitelem v Evropě stal generál Eisenhower. V diplomatické a vojenské oblasti se všechno odehrávalo v rámci Atlantického paktu. Vojenské výbory a štáby Bruselského paktu postupně zanikaly. Hospodářské pravomoci Západní unie byly přesunuty na OECE. Zbylé sociální a kulturní aktivity byly v roce 1960 převedeny na Radu Evropy.

¹⁶ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 61

4.5. Spolupráce politická a parlamentní: Rada Evropy

Evropa si uvědomovala, že je třeba vytvořit nějakou strukturu, která by byla jen evropská. Hlavní organizace byly totiž vytvořeny především jako podmínka americké pomoci. 19. července 1948 francouzský ministr zahraničních věcí Georges Bidault na zasedání Poradního výboru Bruselské smlouvy v Haagu navrhl, aby bylo ustaveno Evropské shromáždění a byla zřízena celní a hospodářská unie, a to nejprve mezi zeměmi „Pětky“, tzn. Velké Británie, Francie, Belgie, Nizozemska a Lucemburska. Belgický ministr Paul-Henri Spaak návrh podpořil. O týden později na místo ministra zahraničních věcí nastoupil Robert Schuman, který ovšem musel být velmi tvrdošíjný, aby iniciativa jeho předchůdce dospěla ke zdárnému konci.

28. července komise Národního shromáždění pro zahraniční záležitosti vyzvala vládu, aby zahájila jednání. Paul-Henri Spaak vyzval Výbor evropských hnutí k předložení podrobných plánů. 18. srpna zaslal vládě memorandum. To upřesňovalo, jaké mohou být atributy poradního shromáždění a navrhovalo svolání přípravné konference, jíž by se zúčastnili členové parlamentů. Francouzská vláda se rozhodla memorandum předložit Radě Pětky.

Bylo však nutné počítat se zdrženlivostí Velké Británie. Rozdílné názory se týkaly charakteru nezávislosti shromáždění z pohledu vlád, neboť ty se shodly na tom, že rozhodovat budou samy. Každá z nich měla právo svobodně přijmout dané návrhy nebo je odmítnout. Shromáždění, které by bylo jmenováno vládami a bylo jimi kontrolováno, by nebylo ničím jiným než studijní komisí, nemělo by žádnou odezvu ve veřejném mínění a nemohlo by skutečně zastupovat. Na druhou stranu, kdyby bylo nezávislé, mohlo by vyzývat vlády k nějakým krokům ve smyslu evropské unie.¹⁷

Za účelem sblížení těchto stanovisek stanovily vlády Pětky studijní komisi. Jejím předsedou se stal Eduard Herriot. Koordinační výbor evropských hnutí zaslal 23. listopadu studijní komisi memorandum, které navrhovalo vytvoření Poradního shromáždění z delegovaných zástupců parlamentů a Rady ministrů pověřené zkoumáním doporučení navržených tímto shromážděním. Právo přijímat rozhodnutí by

¹⁷ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 64

bylo vyhrazeno této radě. Jednalo se o kompromisní řešení. Studijní komise se jím inspirovala a nakonec Pětka přizvala také zástupce Dánska, Irska, Itálie, Norska a Švédska. Konference Desítky vyústila ve vypracování statutu Rady Evropy, který byl podepsán 5. května 1949. Sídlem organizace se stal Štrasburk. Členské státy se zavázaly respektovat základní lidská práva a svobody.

Rada Evropy se postupně rozšířila na všechny demokratické země západní Evropy. V roce 1949 bylo přizváno Řecko a Turecko, později Island a roku 1950 Spolková republika Německo a Sársko. V roce 1957 se připojilo Rakousko, v roce 1961 Kypr, roku 1962 Švýcarsko, 1965 Malta, 1976 Portugalsko poté, co nastolilo demokracii, stejně tak v roce 1977 Španělsko. V roce 1978 se připojilo Lichtenštejnsko a 1988 San Marino. Nepřipojily se komunistické země a Finsko, jehož režim byl úzce spojen se Sovětským svazem. Po pádu komunistických režimů byla většina zemí střední a východní Evropy přijata.¹⁸

Pravomoci Rady Evropy se týkaly oblasti hospodářské, sociální, kulturní, vědecké, právní a administrativní, zachování a rozvoje základních práv a svobod. Byly vyloučeny otázky národní obrany z důvodu účasti neutrálních zemí (Švédska, Irska, Rakouska a Švýcarska) a také proto, že členové Atlantické aliance si v této oblasti chtěli nechat výlučnou pravomoc. Hospodářské pravomoci nepřesahovaly pravomoci Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci.

Poradní shromáždění bylo tvořeno členy národních parlamentů zvolenými každou z vlád. Členy parlamentu mohly vlády buď samy určit, nebo ponechat na parlamentu, aby zástupce vybral sám. Počet zástupců se lišil. Francie, Velká Británie, Spolková republika Německo a Itálie jich měly 18, 12 jich mělo Španělsko, 10 Turecko, 7 Nizozemsko, Belgie, Řecko a Portugalsko, 6 Rakousko, Švédsko a Švýcarsko, 5 Dánsko a Norsko, 4 Irsko, Lucembursko, Kypr a Malta, 2 Lichtenštejnsko a San Marino.¹⁹ Zastoupení bylo tedy vážené.

¹⁸ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 65

¹⁹ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 65

Delegáti vystupovali sami za sebe, nemuseli se dožadovat souhlasu svých vlád. Členové tedy nezastupovali své země, ale myšlenkové proudy evropského veřejného mínění. Zasedali v půlkruhu podle abecedního pořádku. Brzy se začali shromažďovat podle ideologické spřízněnosti. Rezoluce se přijímaly na základě dvoutřetinové většiny. Odhlasované dokumenty však šly do Rady ministrů, kterou si vyžádali Britové. Ta byla tvořena ministry zahraničních věcí nebo jejich zástupci. Zasedala za zavřenými dveřmi, takže se ministři mohli vyhnout nátlaku veřejného mínění. O všech důležitých otázkách rozhodovala rada jednomyslně. Rada představovala mechanismus, který mohl zamítnout dokumenty, které některá vláda nechtěla přijmout.

Poradní shromáždění se sešlo roku 1948 ve Štrasburku a za předsedu zvolilo Paula-Henriho Spaaka. Poradní shromáždění požadovalo, aby mohlo samo vypracovat pořad jednání a neomezovat se přitom na úzký seznam navržený Radou ministrů a aby mohli vytvořit stálou komisi, která by pracovala v době mezi jednotlivými zasedáními. Požadovalo dále vytvoření hospodářské rady, která by byla podřízena Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci. Většinu návrhů Rada ministrů zamítla.

4. listopadu 1949 vlády podepsaly Evropskou úmluvu o ochraně základních lidských práv a svobod. Dále byl založen Evropský soud pro lidská práva, který zaručoval minimální úroveň dodržování lidských práv ze strany státní správy a soudů evropských demokracií a přezkoumával individuální dovolání občanů proti jejich vlastnímu vnitrostátnímu soudnímu systému. Mnohé státy tak byly donuceny změnit svou ústavu nebo legislativu. Jakýkoli členský stát mohl být odsouzen ostatními členskými státy za nedodržování lidských práv.

Poradní shromáždění se rozdělilo na dva směry. Na jedné straně stáli institucionalisté nebo a federalisté, kteří si přáli, aby se z Rady Evropy stal orgán federální. K nim patřili Francouzi, Italové a zástupci Beneluxu. Na druhé straně stáli unionisté, kteří pouze chtěli sblížovat politiky jednotlivých zemí. Mezi unionisty patřili především Angličané a Skandinávci.

Poradní shromáždění připravovalo úmluvy, kterých bylo přijato téměř 150 v oblasti právní, kulturní a sociální. Rada Evropy tak představovala hlavní rámec evropské spolupráce.

4.6. Schumanův plán – Evropské společenství uhlí a oceli

Jelikož studená válka stále pokračovala, stával se problém obrany západní Evropy stále aktuálnější. Stále častěji se uvažovalo o vyzbrojení Německa, a to zejména ze strany Spojených států, neboť Sovětský svaz zorganizoval ve východní zóně silnou policii vyzbrojenou těžkými zbraněmi.

28. dubna 1949 byl vytvořen Mezinárodní úřad pro Porúří, který se skládal ze zástupců Spojených států, Velké Británie, Francie, zemí Beneluxu a západního Německa. Úřad byl pověřen kontrolou rozdělování produkce uhlí a oceli v Porúří na vnitřní spotřebu a vývoz. Dále byl zřízen Vojenský bezpečnostní úřad, který měl kontrolovat prováděnou demilitarizaci Německa. 15. září 1949 se kancléřem Spolkové republiky Německo stal dr. Adenauer a 31. října 1949 se Německo stalo členem organizace OECE a 31. května 1950 bylo přizváno k účasti v Radě Evropy jako přidružený člen.

Stále aktuálnějším problémem se ovšem stávala otázka Sárska. To mělo být od roku 1947 hospodářsky přičleněno k Francii. 5. října 1947 se v Sársku konaly volby a 91,5 % voličů se vyslovilo pro politickou autonomii tohoto území.²⁰ Francouzsko-sárské úmluvy z 3. března 1950 upřesňovaly podmínky hospodářského připojení sárského území k Francii. Německá vláda však protestovala.

Evropské instituce měly až doposud jen velice nízkou účinnost, neboť nepřekračovaly úroveň mezinárodní spolupráce. Nebylo možné vytvořit Evropu shora, ale rozšířila se myšlenka, že se začne odspoda a spolupráce se rozvine v určitém omezeném počtu sektorů, které však budou klíčové. Teprve poté by se vybudovala politická nadstavba, která by vše zastřešila.

Americká vláda si uvědomovala, že je v Evropě potřeba nějaké iniciativy a že tato iniciativa musí být ponechána nějaké evropské vládě. Koncem roku 1949 a na počátku roku 1950 panovala v Německu hluboká nespokojenost se statutem Porúří. Mezinárodní úřad pro Porúří se skládal z Němců i Spojenců, kontroloval však pouze průmyslovou výrobu v Porúří. Němci se proto cítili být diskriminováni a chtěli, aby se

²⁰ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 71

kontrola rozšířila i na průmysl francouzský a belgický. Na jaře 1950 počet německých návrhů vzrostl. Spolková vláda v Bonnu na počátku března 1950 protestovala proti francouzsko-sárským úmluvám a vydala „Bílou knihu“ navrhuující adekvátní úřad pro Sársko a celní unii zahrnující jih Německa a francouzské Lotrinsko.

9. března 1950 Adenauer v jednom interview s americkým novinářem navrhl vytvoření francouzsko-německé unie. V dalším interview 23. března upřesnil návrh na francouzsko-německou hospodářskou unii. V každém případě bylo Německo v pozici žadatele, protože nenabývalo ještě úplnou suverenitu a nemohlo předložit žádný návrh. Kancléř Adenauer ostatně 18. dubna sdělil svůj názor, že vstup západního Německa do evropské federace byl znamenal rovnost práv a požadoval zrušení spojeneckých kontrol.

Jednání nakonec zůstalo na Francii. Ministr zahraničních věcí Robert Schuman a předseda vlády Georges Bidault cítili, že je nezbytné něco podniknout, a to tím spíš, že se 11. a 12. května v Londýně měli setkat ministři zahraničních věcí Spojených států, Velké Británie a Francie a přijmout rozhodnutí týkající se politiky Západu. Georges Bidault se snažil najít řešení raději na úrovni atlantické než na úrovni evropské. Propagoval ustavení vysoké atlantické rady pro mír složené pouze z velmocí, která by koordinovala otázky obrany, hospodářství a politiky. Jeho návrh ovšem vyšel naprázdno, neboť stoupenci sjednocené Evropy se obávali, že by vedl k rozpouštění Evropy v rámci širšího atlantického celku.

Odlišným směrem se ubíral Robert Schuman. Zabýval se především otázkou Německa. Byl přesvědčen, že není možné mu neustále klást překážky, ale je třeba ho podpořit, aby se mohlo rozvinout, aniž by představovalo nebezpečí pro své sousedy. Chtěl západní Německo připoutat k západní Evropě, aby se tak zabránilo šíření nacionalismu a militarismu.

Robert Schuman se v listopadu 1947 stal předsedou vlády a nahradil Georgese Bidaulta.²¹ Domníval se, že je třeba Německo uvést do stavu, kdy by nemohlo škodit, ale bylo třeba to provést způsobem, který by mohlo přijmout se ctí, a neupírat mu rovná práva. Ke svému záměru hodlal použít návrh Jeana Monneta.

²¹ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 76

Jean Monnet od roku 1946 vykonával funkci generálního komisaře pro Plán modernizace a vybavení. Zrealizoval projekt, který po válce umožnil obnovu francouzského průmyslu. Nebyl členem vlády, ale díky své osobnosti a svým zkušenostem měl velkou autoritu a jeho vliv byl obrovský. Domníval se, že domácí hospodářství nebude prosperovat, pokud nebude prosperovat hospodářství evropské. Řešení bylo v organizaci Evropy. Sjednocená Evropa by mírnila střed Spojených států a Sovětského svazu.²²

Nejprve propagoval myšlenku francouzsko-britské unie, ovšem Británie o to neměla zájem, zajímala se pouze o rozvoj obchodních styků. Proto se Monnet zaměřil na sjednocení Evropy na francouzsko-německém základě. Nebylo možné úplně sloučit hospodářství, neboť existovaly značné rozdíly v cenách, mzdách a daňových systémech. Muselo se jednat postupně a vybrat určité základní sektory. Jean Monnet zvolil uhlí a ocel. Uhlí z důvodu, že představovalo stále hlavní zdroj energie, v případě oceli šlo o psychologický aspekt, protože byla základní surovinou pro výrobu zbraní a pro průmysl.

Bylo třeba, aby tato odvětví byla řízena nějakým nadřazeným orgánem, který by zajišťoval volnou hospodářskou soutěž, vyloučil diskriminaci a dával směr investicím. Aby byl tento orgán účinný, musel mít nadnárodní charakter. Společný trh bylo dále potřeba rozšířit na další aktivity a oblasti. Vznik nadnárodní organizace by znamenal první fázi v procesu hospodářském a politickém sjednocení Evropy.

Přijetí Monnetova plánu by Francii umožnilo převzít opět diplomatickou iniciativu, i když by se tím vzdala dvou odvětví svého hospodářství. Německo by se jich muselo vzdát také, ale oproti Francii bylo zemí poraženou a okupovanou, kdežto Francie patřila k vítězům války. Ale Monnetova metoda pro Schumana představovala jediný prostředek, jak sjednotit Evropu a začlenit do ní západní Německo.²³

²² GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 77

²³ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 79

Proto Robert Schuman za tento projekt převzal politickou odpovědnost. Schuman požádal Moneta o úplné dopracování projektu do podoby, v jaké bude předložen francouzské vládě. Z přípravy vynechal funkcionáře ministerstva zahraničních věcí, nebyl konzultován ani ministr financí a jiná technická ministerstva. Stejně tak byly drženy stranou odborné kruhy z oblasti uhlí a oceli.

Robert Schuman svůj projekt oznámil velice obecně až na zasedání Rady ministrů dne 3. května 1950. Vyvaroval se toho, aby projekt představil ve francouzském parlamentu. Ten by totiž žádal vysvětlení a Schuman se chtěl před vyhlášením projektu vyhnout všem diskusím o něm, aby nedošlo k jeho oslabení. Na druhou stranu si Schuman musel být jistý, že návrh přijme německá strana. 9. května nechal Schuman Adenauerovi odevzdat osobní dopis obsahující resumé francouzského návrhu. Kancléř Adenauer byl projektem nadšen. Stejně tak projevil s projektem souhlas americký ministr zahraničních věcí Dean Acheson, se kterým se Schuman setkal 7. května. Britská vláda nebyla předem kontaktována. Z její strany totiž Schuman očekával největší námitky. Velká Británie, stejně jako Itálie a země Beneluxu, byla tedy o francouzském plánu informována až 9. května.

Toho dne se sešla Rada ministrů, kde Schuman představil svůj plán a uvedl více podrobností než při setkání 3. května. Rada francouzských ministrů souhlasila. Po udělení souhlasu se Schuman i Monet rozhodli postupovat co nejrychleji a nezačínat jednání diplomatickými cestami, ale nejprve projekt zveřejnit, aby zasáhl veřejné mínění a získal si ho a donutil tak vlády s projektem souhlasit. Proto tento francouzský plán oznámil 9. května na tiskové konferenci v sídle francouzského ministerstva zahraničních věcí.

Po definování cílů, kterých se má dosáhnout, navrhla francouzská vláda zahájit jednání o konkrétních bodech. Plán počítal se společným Vysokým úřadem, který měl zajistit dodávky uhlí a oceli na trhy Francie, Německa i dalších přidružených zemí, rozvoj společného vývozu a sjednocení vývoje podmínek pracovních sil. Uhlí a ocel byly osvobozeny od veškerých celních poplatků a kvantitativních omezení a bylo stanoveno, že nesmí být narušeny diferenční tarify v dopravě. Navrhovaná organizace měla zajistit sloučení trhů a rozšíření výroby.

Vysoký úřad by měl být tvořen nezávislými osobnostmi jmenovanými vládami na základě parity, předseda by byl těmito vládami vybrán na základě společné dohody. Rozhodnutí úřadu by byla vykonatelná ve Francii, v Německu a v dalších přidružených zemích. Zřízení úřadu nezpůsobí žádnou újmu vlastnickému režimu společnosti. Společný trh tedy neměl znamenat znárodnění společností. Ty by byly ponechány státům, které jim určovala jejich vnitrostátní legislativa. Německé podniky mohla německá vláda zespolečnit nebo je ponechat v soukromém vlastnictví. To záleželo jen na ní.

Toto vše tedy Schuman sdělil na tiskové konferenci. Moment překvapení zapůsobil velmi dobře a veřejné mínění zareagovalo pozitivně ještě dřív, než se k francouzskému plánu vyjádřily vlády jednotlivých zemí.

Reakce byla různá. Ve Spojených státech s projektem souhlasili téměř všichni.

V Sovětském svazu vyvolal tento návrh naprostý odpor, a to především z důvodu přítomnosti pozorovatelů Spojených národů, své otevřenosti pro všechny země a toho, že její produkce bude nabízena celému světu. Tím by měl být splněn hlavní Schumanův cíl – uvolnění mezinárodního napětí. Sovětský svaz tedy reagoval velmi negativně, neboť za francouzským plánem spatřoval manévr vedený z Washingtonu a měl podle něho vytvořit mezivládní kartel, jehož cílem byla agrese proti Sovětskému svazu.

V Evropě byl ohlas vesměs příznivý, i když se objevily i projevy nesouhlasu a obav. Socialisté se obávali, že dojde ke vzniku nějakého kartelu. Průmyslníci měli strach, že ztratí svobodu jednání. Odboráře znepokojovala otázka jejich úlohy v budoucí organizaci a rizika nezaměstnanosti, neboť se hovořilo o racionalizaci výroby.

Okamžitě se projevil nepřátelský postoj komunistické strany. Podle komunistů se státy snažily vytvořit z Německa základnu pro agresi vůči Sovětskému svazu. Obavy projevila i Všeobecná konfederace práce (CGT), kdy uvedená organizace měla být nadnárodní institucí a hlavní úlohu by sehrál americký kapitál. Konfederace dále

zdůrazňovala riziko nezaměstnanosti. Jak již ale bylo řečeno, celkově byl návrh přijat vesměs kladně.²⁴

Jiná situace ovšem byla ve francouzských hospodářských kruzích. Ta nebyla zdaleka tak příznivá. Nejrazantněji reagovali hutníci železa a oceli. Ti byli silně organizováni a měli zkušenosti s ovlivňováním vlády. Záporný vztah pramenil především z protikartelového charakteru projektu, to ovšem nemohli přiznat. Ve skutečnosti totiž chtěli, aby trh organizovali výrobci, a to především kvůli jejich vlastním zájmům. Znepokojeny byly také francouzské uhelné doly, protože podmínky pro výrobu uhlí byly ve Francii mnohem méně výhodné než v okolních zemích, nejméně v Německu. Na druhé straně projekt počítal se zachováním volného přístupu uhlí z Porúří, které Francie potřebovala. Pro vedoucí představitele tohoto průmyslového odvětví tedy bylo velice těžké zaujmout nějaký postoj k projektu francouzské vlády.

V Německu bylo uspokojení všeobecné. Politický záměr plánu byl pochopen a Adenauer jej s radostí přijal. Přesto i zde se objevily nepřátelské postoje. Projekt především představoval překážku socializace Porúří. Podniky by měly svobodný režim závisící na uvážení jednotlivých účastnických zemí. Volný trh byl však přesto považován za prostředek, jak posílit kapitalistické hospodářství a zvýhodnit kartely. Socialisté se obávali spojení západního Německa se západní Evropou, neboť tím mohlo být ohroženo opětovné sjednocení Německa. Stanovisko průmyslových trhů bylo poměrně příznivé. I ze strany odborů šlo vesměs o pozitivní ohlas.²⁵

Nejchladnější přijetí (kromě Sovětského svazu) se plánu dostalo v zemích Beneluxu. Majitelé hutí souhlasili. Ale představitelé uhelného průmyslu, jehož podniky byly ještě v soukromých rukou, byli velice znepokojeni. Belgické uhelné doly byly zchátralé, těžba nákladná a konkurence jim naháněla strach. Proto uvedení belgických uhelných dolů na společný trh představovalo značné riziko. Francouzskému návrhu byly nakloněny belgické odbory. Stejně to bylo s Lucemburskem, velkým exportérem oceli. Uhelné doly a hutnický průmysl v zemi nebyly tak významné, ale rychle se rozvíjely.

²⁴ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 83

²⁵ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 85

Ze společného trhu měli obavy právě z důvodu, že průmyslová odvětví zatím nebyla dostatečně rozvinuta, aby mohla čelit mezinárodní konkurenci.

Velice dobrého přijetí se francouzskému plánu dostalo v Itálii. Politický přínos byl nesporný. Přesto ale byly některé hospodářské kruhy znepokojeny, neboť italský těžký průmysl byl málo rozvinutý a potřeboval ochranu. Zpracovatelský průmysl, především automobilový, byl naopak příznivě nakloněn, neboť realizace projektu by jim zajistila přísun surovin.²⁶

Celkově tedy ve všech zemích, které se k návrhu později připojily, převažovalo příznivé hodnocení ze strany veřejného mínění, každá země se však obávala, že část jejího průmyslu zaplatí zvýšenými náklady. Tyto námitky se podařilo překonat pomocí politické vůle. Žádná ze zemí nechtěla zůstat stranou.

Zcela odlišný byl postoj Velké Británie. Jelikož byla předním evropským výrobcem uhlí a oceli, měla prakticky největší zájem na francouzském plánu. Navíc se Porúří nacházelo v britské okupační zóně. Pokud šlo o průmyslová odvětví, návrh měl pouze omezený hospodářský význam, neboť obchod s uhlím a ocelí mezi Velkou Británií a kontinentálními zeměmi byl slabý. Na druhou stranu cílem znárodňování, které proběhlo u uhelných dolů a které se uskutečňovalo i v hutnictví, bylo udržení regionálního charakteru z důvodu zachování zaměstnanosti. Otevření společného trhu by však zvýšilo konkurenční tlaky.²⁷

Francouzský ministr zahraničních věcí svolal do Paříže na 20. června konferenci určenou k vypracování návrhu smlouvy zakládající společenství uhlí a oceli. Požádal vlády zemí, které se chtěly konference zúčastnit, aby se předem zavázaly, že přijmou princip nadnárodní autority. Monnet se Schumanem chtěli, aby se ve vymezené oblasti vytvořily evropské instituce a pravidla stejně závazná pro všechny zúčastněné vlády. Nizozemská vláda si vyhradila možnost odstoupení v případě, že by se jí nadnárodní prvek zdál být neaplikovatelný. Německá, italská, belgická a lucemburská vláda návrh přijala bez výhrad. Britové z principu odmítli nadnárodní charakter podepsat a chtěli

²⁶ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 86

²⁷ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 87

předem znát veškeré praktické důsledky, přestože ty měly být samotným předmětem vyjednávání. Francouzi nechtěli, aby byl nadnárodní princip Velkou Británii napaden v průběhu jednání, neboť by totéž mohly udělat i ostatní země.

3. června 1950 bylo v Paříži, Římě, Bruselu, Haagu a Lucembursku vykonáno komuniké o tom, že vlády zúčastněných zemí jsou rozhodnuty pokračovat ve společném úsilí o mír, evropskou solidaritu a hospodářský a sociální pokrok a k tomu si vytyčily krátkodobý cíl spočívající ve společném využívání produkce uhlí a oceli a ustavily nový Vysoký úřad, jehož rozhodnutí budou závazná pro všechny připojené země.

To nesmírně upevnilo pozici západního Německa. Spojené státy, které projevíly přání Německo znovu vyzbrojit, mu byly ochotny udělat značné ústupky. Proto již Německo Schumanův plán tolik nepotřebovalo, ale jeho vůle směřující k Evropě přetrvala. O to nezbytnější se Francii jevila dekartelizace hutního a uhelného průmyslu v Porúří. Po zahájení války v Koreji se Němci začali chovat stále zdrženlivěji. Jean Monnet proto využil americké podpory. Bylo rozhodnuto o zrušení Úřadu pro prodej uhlí, německé hutnictví se mělo rozdělit na 28 samostatných podniků, jejichž výrobní kapacita tehdy dosahovala zhruba 2 milionů tun u každého.²⁸

Pro Evropské společenství uhlí a oceli byl vypracován originální institucionální systém. Ve francouzské deklaraci se připouštěla pouze jediná instituce, a to Vysoký úřad, který by byl zcela nezávislý na vládách a skládal by se ze členů vybraných podle jejich osobních schopností. Členové Vysokého úřadu a jeho předseda by byli jmenováni uvedenými šesti vládami na základě společného souhlasu, své funkce by však vykonávali zcela nezávisle.

Bylo nezbytné propojit činnost Vysokého úřadu, jenž disponuje pravomocemi v sektorech uhlí a oceli, a vlád nesoucích odpovědnost za hospodářskou politiku svých zemí. Proto vznikla na základě žádosti zástupců Beneluxu Zvláštní rada ministrů, která tvořila organický prvek nadnárodního společenství. Úkolem bylo zajišťovat spojení mezi odvětvími uhlí a oceli a ostatní hospodářskou činností jednotlivých zemí. Nebylo totiž možné uhlí a ocel izolovat z celkového hospodářského kontextu.

²⁸ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 89

Hlasování ve Zvláštní radě ministrů se provádělo buď jednomyslně všemi hlasy – v případě velice důležitých otázek, nebo většinovým hlasováním u ostatních otázek pod podmínkou, že se oba velcí producenti uhlí a oceli neoctnou shodně v menšině.

Zároveň bylo vytvořeno Společné shromáždění, tentokrát na žádost členů parlamentů, kteří chtěli zřídit demokratickou kontrolu Vysokého úřadu. Společné shromáždění mohlo Vysoký úřad přehlasovat na základě dvoutřetinové většiny, ale pouze při prezentaci jeho výroční zprávy. Bylo složeno z poslanců, kteří byli členy parlamentů jednotlivých členských zemí. Nevytvářeli zastoupení podle národnosti. Dále byl zřízen Soudní dvůr, který dohlížel na dodržování této smlouvy a řešil spory mezi členskými zeměmi nebo mezi jednotlivci a Vysokým úřadem.

Smlouva počítala s evropskou daní placenou uhelnými a ocelářskými společnostmi přímo komunitárním orgánům na základě určitého procenta z jejich obrátů.

Smlouva, kterou byla ESUO zřízena na období padesáti let, byla 18. dubna 1951 podepsána v Paříži a obsahovala základní rysy deklarace z 9. května 1950. I přes určitá omezení jejího nadnárodního charakteru zůstala věrná své původní myšlence.

Poslední etapou byla ratifikace parlamenty jednotlivých zemí. U partnerů Francie se nevyskytlo mnoho problémů a smlouva byla schválena velkou většinou. Proti hlasovali pouze komunisté v Německu a socialisté. V Belgii, Nizozemsku a Lucembursku se proti ratifikaci postavili komunisté, v Itálii komunisté a negativističtí socialisté. Nejsložitější byla ratifikace v samotné Francii. Nakonec bylo 13. prosince 1951 dosaženo ratifikace poměrem hlasů 377:233.²⁹

Poté, co bylo dosaženo ratifikace, se ještě musely vytvořit orgány uvedené ve smlouvě. Vlády se dohodly na složení Vysokého úřadu, jehož předsedou byl jmenován Jean Monnet. Shodly se i na personálním obsazení Soudního dvora. Parlamenty jednotlivých zemí jmenovaly své zástupce do Společného shromáždění v souladu s poměrem zastoupení stran, komunisté účast odmítli.

²⁹ GERBET, P., Budování Evropy, Nakladatelství Karolinum 2004, s. 91

Protože se ministři nemohli dohodnout na společném sídle, Vysoký úřad a Soudní dvůr byly provizorně umístěny v Lucemburku. Sekretariát Společného shromáždění byl umístěn také do Lucemburku, ale sídlil ve Štrasburku, aby navázal vztahy s Poradním shromážděním Rady Evropy.

10. srpna 1952 vznikl v Lucembursku Vysoký úřad a smlouvu uvedl v platnost. 10. února 1953 byl otevřen společný trh pro uhlí, staré železo a železnou rudu a 1. května 1953 pro hutnické výrobky. Počítalo se s pětiletým přechodným obdobím u belgického uhlí a italské oceli, aby se jejich výrobci mohli přizpůsobit novým konkurenčním podmínkám.

V průběhu přechodného období dosáhlo ESUO významných výsledků. V důsledku zrušení celních poplatků a kontingentů došlo ke zintenzivnění obchodní výměny, zmizela diskriminace v oblasti dopravních tarifů a byly zřízeny přímé mezinárodní sazby.

Důležitou úlohu sehrálo ESUO v oblasti politické. Připravilo cestu pro pozdější výstavbu Evropy. Poskytlo konkrétní rámec pro francouzsko-německé usmíření. Ukázalo se, že tento nezávislý úřad dokázal spolupracovat s vládami a obhajovat přitom společné zájmy. Vedl k úvahám o nezbytnosti rozšíření společného obchodování o další průmyslová odvětví a poté na hospodářství jako celek.

5. Východ versus západ

Po válce se země jen těžko vracely do normálu. Následkem vnitřních sociálních sil a vnější sovětské síly rostla napjatá atmosféra studené války a Evropa se stále víc rozdělovala na západní a východní část. Vlády ve středních a jihovýchodních oblastech Evropy se přesouvaly z extrémní pravice do extrémní levice. Doufajíc ve využití atraktivity sovětského modelu industrializace a plánovaného hospodářství pro zaostalé agrární země zahájila střední a východní Evropa program nucené industrializace. Sovětský blok se tím utěsnil proti západu. Zlomená kontinuita otevřela dveře nově vzniklým vnitřním a vnějším politickým silám.

Sovětská koncepce evropské politiky bezprostředně po válce vycházela z názoru, že se nabízí neopakovatelná příležitost, aby se Sovětský svaz stal hlavní a jedinou evropskou velmocí, neboť v důsledku zásadního podílu na válečném vítězství a v důsledku zhroucení dřívějších pozic Francie a Anglie existuje v Evropě převaha jeho vlivu.

Stalinův socialismus nebyl jen krutý diktátorský systém, kromě politiky se týkal také ekonomiky. Hlavním systémem se stal systém národního hospodářství. Hlavní část znárodnění byla realizována už v letech 1945 – 1946. V některých zemích, kde znárodnění probíhalo, se musela doplnit už jen konečná opatření, ale v některých zemích bylo třeba začít od počátku. V Jugoslávii, Polsku, Československu a Albánii byl průmysl znárodněn do roku 1946. V Jugoslávii a Polsku tvořil podíl státního vlastnictví 82 %, v roce 1947 bylo státními společnostmi produkováno 80 % hrubé průmyslové produkce. V Československu bylo 80 % průmyslových pracovníků zaměstnáno ve státních společnostech. V Rumunsku, Bulharsku a Maďarsku tvořila v roce 1947 státní účast 11 %, 16 % a 45 %.³⁰

Proces byl dokončen v letech 1947 – 1949. 28. dubna 1948 byly v Československu znárodněny všechny průmyslové společnosti, které zaměstnávaly více než padesát lidí, a všechny velkoobchody a společnosti zabývající se zahraničními

³⁰ BEREND, I. T., *Central and eastern Europe 1944 – 1993 – Detour from the periphery to the periphery*, Cambridge University Press 1996, s. 73

obchody. Konec roku 1948 nepřežily prakticky žádné soukromé firmy zaměstnávající více než dvacet zaměstnanců. Z počtu 383.000 soukromé řemeslné výroby, služeb nebo maloobchodů jich v roce 1956 existovalo pouze 47.000. V lednu 1946 také v Polsku proběhlo znárodnění podniků s více než padesáti zaměstnanci a došlo k další likvidaci malých řemeslníků. Podíl státních společností dosáhl 97 % národní průmyslové produkce. V Jugoslávii proběhlo do konce roku 1946 nejradikálnější znárodnění všech průmyslových, bankovních a velkoobchodních společností. Zbýlých 30 % malých průmyslníků, kteří znárodnění přežili, bylo znárodněno do roku 1948.³¹

V letech 1948 – 1949 bylo tedy národní hospodářství střední a východní Evropy reorganizováno podle sovětského modelu. Byl založen nový bankovní systém, všechny transakce šly přes Národní banku, která zařizovala malé specializované banky.

Hospodářství se řídilo na základě centrálního plánování. Plán udával přesný popis, jak mají společnosti investovat, kolik mohou nakoupit surovin, energie, pracovní síly, jak velká má být produkce. Byla určena kvalita, kvantita i cena produkce. Na základě těchto plánů plánovací úřad připravil materiální plány, které byly užívány příslušnými ministerstvy a odvětvími. Plány byly celoroční i čtvrtletní. Cílem bylo uskutečňovat centrální rozhodnutí a minimalizovat nepředvídané elementy. Proběhla cenová reforma, která tržní ceny nahradila cenami pevnými. Tyto ceny byly kontrolovány.

Z důvodu tržních nedostatků se společnosti zabývaly především plněním centrálních pokynů, které byly podpořeny systémem prémie a mezd. Pro společnosti však bylo nemožné tento systém dodržet, neboť se jednalo o stovky povinných plánovacích ukazatelů. Přesto společnosti soustředily své zdroje na plnění těchto indikátorů. Po léta společnosti motivovaly různé bonusy k dosahování tzv. globálního produkčního plánovacího indexu. Tento plán byl primárním měřítkem pro bonusy. Byl motivován hlavním předmětem ekonomické politiky – maximální růstovou mírou průmyslových odvětví. Pokud byl index splněn, získali zaměstnanci velké prémie.

³¹ BEREND, I. T., *Central and eastern Europe 1944 – 1993 – Detour from the periphery to the periphery*, Cambridge University Press 1996, s. 73

Dvě oblasti si vyžadovaly speciální přístup – zahraniční obchod a zemědělství. Povinné indikátory v těchto sektorech nefungovaly. U zahraničního obchodu to bylo z důvodu propojení s ostatními zeměmi, u zemědělství se jednalo o to, že nebyl státním vlastnictvím, ve skutečnosti bylo zemědělství během prvních let tvořeno stovkami tisíců rolníků.³²

V zahraničním obchodě se proto stát snažil vyvážit všechny nepředvídané elementy, které byly pro plán nepřístupné. Aby toho dosáhl, ceny zahraničního obchodu byly hermeticky izolovány od domácích cen. V případě exportu produkující společnosti dodávaly své produkty podle plánu zahraničním společnostem, které produkty platily někdy nižšími, někdy vyššími cenami, než které platily pro domácí producenty. Rozdíl byl překlenován státními prostředky. To samé se dělo v případě importu. Importované zboží bylo prodáváno domácím firmám za interní ceny a rozdíl byl opět hrazen státem.

Zemědělci byla jedna z mála skupin, která produkovala ve zdevastované zemi zisk nebo nadhodnotu. Výměnou za své produkty zemědělci požadovali průmyslové zboží, které si nemohli sami vyrobit – nářadí, oděvy apod. To jim ovšem stát mohl poskytnout jen v omezené míře, neboť lehký průmysl byl zanedbáván a zahraniční obchod byl podřízen státnímu monopolu a jen stát rozhodoval, co se vyveze a co doveze. Pokud neexistovaly ekonomické stimuly ze strany státu, nerozvíjel se ani potenciál pro kvalitní rozvoj zemědělství, ani prostor pro akumulaci finančních prostředků, které by pak zpětně šly do investic do jiných nezemědělských sektorů.

Sovětský svaz se stal uzavřený oproti ostatním zemím, a tak bylo nutné sehnat prostředky na industrializaci doma. Zpočátku sovětské ekonomové navrhovali, aby byl proces získávání prostředků rozložen do dlouhodobých etap, při kterých by rolníci byli ekonomicky stimulováni ke zvýšené produkci a ke vstupu do kolchozů, tj. společných podniků, které by jim umožnily využívat společně mechanizaci, vytvářet společné produkční jednotky a racionalizovat tak svoji činnost. Nakonec se ale rozhodli podřídit si vesnici a zlomit její potencionální politickou moc. Rozhodli se pro proces kolektivizace. Cílená likvidace bohatší vesnické vrstvy zdeformovala ruskou vesnici na

³² BEREND, I. T., *Central and eastern Europe 1944 – 1993 – Detour from the periphery to the periphery*, Cambridge University Press 1996, s. 77

další desítky let dopředu. Politická moc vesnice byla zničena na úkor její ekonomické soběstačnosti a produktivní schopnosti.

Zemědělci byli zatíženi peněžní daní a ta neustále stoupala. V roce 1949 činila daň ze středně velké usedlosti 419 rublů, v roce 1950 431 rublů a o rok později již 471 rublů. V roce 1946 byla sice zrušena válečná daň, nicméně zemědělská daň zůstala v platnosti a v letech 1948 – 1951 byla průběžně zvyšována. Daňová zátěž tedy vzrůstala a zisky z práce v kolchozu klesaly, takže byl zemědělec nucen jít s tím, co vypěstoval, na trh. Nedostatek potravin vedl k tomu, že rolníci začali zabírat neobdělávanou půdu a pěstovat zde pro svoji osobní potřebu či pro produkci pro černý trh. Realita skutečné zemědělské produkce byla neradostná. Ještě v roce 1950 se nepodařilo vypěstovat srovnatelné množství obilí jako v roce 1940.

5.1. Rada vzájemné hospodářské pomoci

Po odmítnutí účasti na Marshallově plánu se na Sovětský svaz obracely státy jeho bloku s požadavky hospodářské pomoci a rozšíření vzájemného obchodu. Již v roce 1948 se objem obchodu SSSR s těmito státy výrazně zvýšil, dovoz stoupl na 132,8 % minulého roku a vývoz na 182,4 %.³³

Už od podzimu 1947 se ozývala doporučení a návrhy na užší hospodářskou spolupráci, organizovanou prostřednictvím mezinárodní instituce. Sovětský svaz byl ve svém bloku politicky i ekonomicky nejmocnější, byl hlavním dodavatelem surovin a potravin a odběratelem nejrůznějších druhů spotřebního zboží, strojů a surovin. Měl takovou pozici, že mohl své požadavky ostatním členům svého bloku diktovat. Pro SSSR byly nejvýhodnější dlouhodobé obchodní smlouvy, které zajišťovaly jeho požadavky vůči ekonomice ostatních partnerů. Ovlivňoval se stále zvětšující mírou ekonomickou strukturu svých spojenců, protože určoval hlavní podíl jejich vývozu i rozsah a charakter dovozu. Systém dlouhodobých hospodářských smluv natolik podřizoval ekonomiku států sovětského bloku potřebám Moskvy a byl natolik účinným nástrojem ovládnutí, že SSSR nepotřeboval jiný.

³³ KAPLAN, K., Československo v RVHP 1949 – 1956, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995, s. 33

Na podzim 1948 začala Moskva své stanovisko měnit. Ke změně přispěly obavy z rostoucích požadavků „lidových demokracií“ na dovoz ze SSSR, nechybělo ani politické hledisko motivované Stalinem – vytvořit organizaci, která by přispívala k izolaci USA v Evropě.

Moskva schválila námět Rumunska, jehož autoři navrhovali užší styky mezi lidovými demokraciemi a SSSR a doporučovali koordinaci výroby a hospodářských plánů. Tento námět Rumuni rozpracovali a sovětské představitelny jej posoudili a uznali za správný. Vznikl tak Dokument o těsné spolupráci Sovětského svazu se zeměmi nové demokracie. Sovětsko-rumunský návrh obdržela politická místa Bulharska, Rumunska, Polska, Maďarska a Československa.

5. ledna 1949 se v Moskvě sešli představitelé Sovětského svazu, Československa, Bulharska, Maďarska, Polska a Rumunska. Účelem schůze bylo projednat sovětsko-rumunský návrh na hospodářskou spolupráci zúčastněných zemí. Schůzi zahájil a řídil ministr zahraničí Molotov. Na schůzi se vedoucí delegací vyjadřovali k návrhu. Všechny delegace se shodly v otázce účelnosti hospodářské spolupráce. Neshodovaly se však v obsahu činnosti. Sovětská a rumunská strana předpokládaly dvě hlavní oblasti spolupráce – zahraniční obchod, tj. dohody o dovozu a vývozu, a sladění hospodářských plánů.

V první části diskuse Molotov konstatoval souhlas s ustavením Rady vzájemné hospodářské pomoci. Další dva dny se delegace zabývaly vymezením pracovní náplně RVHP a prvořadými úkoly Rady v roce 1949. Účastníci se nakonec shodli, že základní linií činnosti RVHP bude v zahraniční obchod a koordinace hospodářských plánů.

8. ledna 1949 přijal delegace Stalin. Molotov informoval o výsledcích jednání a přiznal, že se nepodařilo vyřešit všechny otázky obsahu činnosti nové organizace. Vedoucí delegací hovořili o nejbližších plánech. Stalin sliboval pomoc a plně souhlasil s náměty delegací. Stalin ovšem prisuzoval nové instituci zcela odlišné poslání než její zakladatelé – významnou politickou roli v úsilí o vytlačení USA z Evropy a v rozšíření socialismu do celé Evropy.³⁴

³⁴ KAPLAN, K., Československo v RVHP 1949 – 1956, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995, s. 40

Asi za tři týdny Moskva oficiálně oznámila ustavení RVHP. Vyhlásila novou organizaci za otevřenou a vyzvala další státy ke vstupu. Přihlásily se Albánie a Finsko. Albánie byla přijata, Finsku však bylo doporučeno, aby přihlášku stáhlo, což také učinilo. Dále Moskva oznámila, že rozhodnutí RVHP nejsou pro členské země závazná, jestliže neodpovídají jejich zájmům. Dále bylo rozhodnuto, že zasedání RVHP se budou konat postupně v hlavních městech členských států.

RVHP sice byla ustavena, ovšem doposud se nerozhodlo, která forma hospodářské spolupráce bude hlavní. Nebyl tak jasný profil nové organizace ani její role v ekonomice členských států. Nedospělo se ani k dohodě o vnitřním uspořádání, tj. o vztahu členských zemí k orgánům RVHP. Účastníci se shodli na ustavení Byra RVHP a Rady. Byro tvořili stálí zástupci, kdy každý členský stát měl jednoho, a byl vybudován systém poradců. Rada byla vrcholným orgánem a měla určovat směr spolupráce. Skládala se z vládních delegací, v čele každé delegace měl být místopředseda vlády či ministr plánování. Rada se měla scházet čtvrtletně.

Ustavující schůze RVHP byla především politickým aktem. Základní otázky o obsahu její činnosti a charakter organizace byly odsunuty a měla na ně odpovědět praxe. Rozhodující mocenskou a ekonomickou pozici měl jednoznačně Sovětský svaz. Členské státy se velmi lišily stupněm ekonomického vývoje, Albánie, Bulharsko a Rumunsko byly země agrární, Polsko a Maďarsko agrárně průmyslové a jen ČSR a SSSR měly významnější průmyslovou produkci některých odvětví. V RVHP převažovaly státy, které trpěly malým zapojením do mezinárodní dělby práce, byly postižené válkou a jejich hlavním zájmem byla industrializace a modernizace zemědělství. Předmětem organizace měla být pomoc právě těmto zemím. Jedině Československo mělo odlišný úkol – přechod v moderní průmyslovou společnost.

RVHP nedisponovala takovou průmyslovou a surovinovou základnou, která by umožňovala uspokojit potřeby průmyslových států, ani přání agrárních a agrárně-průmyslových států. Postrádala také schopnost plnit vedoucí roli v ekonomické oblasti, nemohla významnějším způsobem přispět ani k industrializaci. K zárodkům záměrné izolace od průmyslově vyspělých států a oddělení se od ekonomiky ostatního světa se přidružovala skutečnost, že od počátku se v životě nové organizace promítaly silné

prvky politické účelovosti, reprezentované zejména mezinárodněpolitickými záměry Moskvy.³⁵

V letech 1951 – 1953 fungovala RVHP jako nástroj velmocenských záměrů Sovětského svazu. Její vrcholný politický orgán Rada nefungoval. Těžiště činnosti se přesunulo do Byra a zejména do aparátu a na sovětské poradce v RVHP. Cíle politiky RVHP byly nereálné a pro ekonomiku členských zemí měla katastrofální následky. Z obchodních vztahů a ze spolupráce v rámci RVHP bylo vytlačováno působení ekonomických principů a nástrojů. Nahrazovaly je sovětské metody řízení a plánování, zavedené ve všech zemích RVHP. Sovětští poradci přikazovali výrobní a vývozní úkoly. Výsledkem byly obrovské národohospodářské škody.

RVHP se stala nástrojem podřízení ekonomik členů zájmům Moskvy a základnou pro vymezení jednotné linie ve vztazích k ekonomice kapitalistického světa, jejímž důležitým prvkem byla snaha o izolaci USA v Evropě.

³⁵ KAPLAN, K., Československo v RVHP 1949 – 1956, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995, s. 42

6. Vývoj mezinárodního měnového systému

Následkem 2. světové války došlo ve světě k rozvrácení měnového systému. Nastala hospodářská krize a byla narušena měnová stabilita. Z těchto důvodů se začalo intenzivně jednat o mezinárodní měnové spolupráci.

Již v průběhu války se země zabývaly řešením poválečného mezinárodního měnového systému. V roce 1940 vznikl na základě jednání amerických států plán poválečného uspořádání nazvaný Whiteův plán a roku 1942 byl vypracován plán britský označovaný jako Keynesův plán. Oba plány chtěly vytvořit systém mezinárodní měnové spolupráce vedený činností stálé instituce, která by zajišťovala trvalou spolupráci v mezinárodních měnových vztazích. Jinak se však rozcházely v řadě otázek.

6.1. Whiteův plán

Americký plán, který vypracoval diplomat Harry Dexter White, stál na pozici věřitelských zemí. Spojené státy disponovaly značnými zásobami zlata, a proto bylo zlato zařazováno do poválečného mezinárodního uspořádání měnových vztahů. Institucí tohoto plánu byl Stabilizační fond. Ten měl disponovat kapitálem ve výši 8,8 mld. USD³⁶, který by byl tvořen z vkladů členských zemí, tzv. kvót. Vklady měly být v podobě cenných papírů, národních měn a zlata. Z tohoto fondu by byly členským zemím poskytovány úvěry. Parita národních měn měla být vyjádřena ve zlatě nebo v měnové jednotce „unitas“, kdy její zlatý obsah by byl shodný se zlatým obsahem amerického dolaru. Ke změně parity národních měn mohlo dojít jen se souhlasem Stabilizačního fondu. Dále měla být vytvořena Banka pro obnovu a rozvoj, která by poskytovala dlouhodobé investiční úvěry a starala by se o poválečnou obnovu členských států.

³⁶ MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 21

6.2. Keynesův plán

Britský plán vypracoval ekonom John Maynard Keynes. Vycházel z pozice dlužnické země, zlatu přisuzoval jen okrajovou roli. Institucí podle tohoto plánu se měla stát Mezinárodní clearingová unie. Dále měla ještě vzniknout jedna instituce pro rozvoj a jedna pro kontrolu pohybu zboží. Mezinárodní clearingová unie měla zastávat funkci centrální banky, která by emitovala mezinárodní peníze. Úvěrová kapacita unie měla být ve výši 25 mld. USD³⁷. Každá členská země by měla mít u unie svůj účet vedený v jednotce zvané „bancor“, která by představovala zúčtovací clearingovou jednotku. Bancor by sloužil k nákupu a prodeji národních měn. Účastnické země měly mít možnost nákupu bancoru za zlato, ale nemohly koupit zlato za bancory. Parita národních měn měla být vyjádřena v bancorech.

6.3. Srovnání obou plánů

Základním rozdílem mezi těmito plány se stala úloha zlata. Jak již bylo uvedeno, americký plán byl sestaven z hlediska věřitelské země, která má značné zásoby zlata, britský plán z hlediska země dlužnické. Ve Whitově plánu bylo zlato postaveno do rovnocenné pozice s americkým dolarem a každá země měla vyjádřenou oficiální paritu k dolaru i ke zlatu. V Keynesovu plánu sehraje hlavní roli bancor, který měl nahradit zlato v jeho povaze svým symbolickým zlatým obsahem. Další rozdíl je ve způsobu stanovení a udržování měnových kurzů. Podle amerického plánu měly být kurzy fixovány Stabilizačním fondem, britský plán předpokládal jejich stanovení na základě dohody mezi Mezinárodní clearingovou unií a členskými zeměmi. Společným rysem obou plánů bylo, že poválečný měnový systém se opíral o stálou instituci, která měla vést k měnové stabilitě. Důvodem, proč se plány rozcházel v podstatných otázkách, bylo, že plány byly sestaveny zeměmi s rozdílným postavením.³⁸ Konečný projekt byl

³⁷ MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 21

³⁸ www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/MP012004.pdf

výsledkem řady kompromisů s tím, že převážily prvky návrhu Spojených států. Hlavním důvodem neúspěchu Velké Británie bylo, že její plán nerespektoval dominantní postavení amerického dolaru v mezinárodních měnových vztazích, přestože USA měly v poválečném období rozhodující pozici.³⁹

6.4. Konference v Bretton-Woods

V průběhu září a října 1943 se uskutečnilo jednání mezi USA a Velkou Británií za vedení Keynesa a Whitea. Výsledkem bylo tzv. Společné stanovisko expertů o ustavení Mezinárodního měnového fondu. V květnu 1944 byly Spojenými státy pozvány vlády 44 zemí na mezinárodní měnovou a finanční konferenci v městě Bretton-Woods v americkém státě New Hampshire, která se konala 1. až 22. července 1944. Na této konferenci bylo projednáváno poválečné mezinárodní měnové uspořádání. Stály zde proti sobě návrhy Keynesa a Whitea. Jak již bylo uvedeno, výsledkem byl kompromis mezi oběma plány, ale převažovaly především prvky amerického plánu.

Delegáti 44 vlád podepsali Dohodu a další rezoluce, na jejichž základě byl vytvořen bretton-woodský systém. Pro zastřešení tohoto systému byl založen Mezinárodní měnový fond. Ten zahájil činnost 1. března 1947. Již 25. června 1946 zahájila činnost Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj, která vznikla spolu s Mezinárodním měnovým fondem. Zástupci Spojených států prosadili za sídlo obou institucí Washington. Dohodu o založení Mezinárodního měnového fondu ratifikovalo do 27. prosince 1945 29 zemí a tyto se tak staly zakládajícími členy Mezinárodního měnového fondu. V současné době má MMF 184 členů.⁴⁰

Jednání na konferenci v Bretton-Woods vedla k dohodě o vytvoření brettonwoodského systému měnových kurzů, ve kterém bylo zlato postaveno do

³⁹ MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 23

⁴⁰ www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/mfo_imf.hzml

rovnocenné pozice s americkým dolarem a každá měna měla stanovenou oficiální paritu ve vztahu ke zlatu i k dolaru. Kursové stability mělo být dosaženo dodržováním principů kursového mechanismu Mezinárodního měnového fondu. Členské země měly podle těchto principů, jak je výše uvedeno, povinnost vyjadřovat měnovou paritu v amerických dolarech nebo ve zlatě, konzultovat s MMF každou změnu měnové parity přesahující 10 % parity původně schválené a při znehodnocování národní měny ji posilovat nákupem na devizových trzích za měnu cizí.

Československo patří mezi zakládající členy Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Koncem 40. let došlo v Československu k hospodářským a politickým změnám a změnil se přístup k výše uvedeným institucím. Země přestala plnit své povinnosti a odmítala poskytovat informace o stavu vnitřní ekonomiky. V roce 1953 byla provedena měnová reforma bez předchozích konzultací s MMF, a proto bylo Československu doporučeno, aby ukončilo své členství v MMF i ve Světové bance. Ukončení členství nabylo platnosti 31.12.1954. Země se znovu stala členem institucí 20.9.1990. Česká republika je v tzv. Belgické konstituenci spolu s Belgií, Běloruskem, Kazachstánem, Lucemburskem, Maďarskem, Rakouskem, Slovenskem, Slovinskem a Tureckem. V čele se střídají zástupci Belgie a Rakouska po dvou letech, neboť tyto země mají nejvyšší kvóty.⁴¹

6.5. Mezinárodní měnový fond

Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund – IMF, v českém jazyce MMF) je mezinárodní organizace přidružená k OSN. Mezi cíle MMF, které jsou definované v člancích Dohody, patří podporovat mezinárodní měnovou spolupráci, usnadňovat rozšiřování a vyvážený růst mezinárodního obchodu, podporovat devizovou stabilitu, napomáhat vytváření mnohostranných platebních systémů, dočasně zpřístupňovat své zdroje členům majícím potíže s platební bilancí, zkrátit trvání a

⁴¹ MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 32

zmírnit stupeň nerovnováhy v mezinárodních platebních bilancích členů.⁴² Jednou z hlavních aktivit je dohled na mezinárodní finanční systém. Během své činnosti MMF reagoval na měnící se situaci na finančních trzích a v současné době se jeho činnost rozšířila i na pomoc rozvojovým zemím a na výzkumně informační a poradenskou činnost.

Vrcholným orgánem MMF je Rada guvernérů (*Board of Governors*). V Radě jsou zastoupeny všechny členské země jedním guvernérem a jedním alternátem. Guvernéri a jejich alternáti bývají většinou ministry financí nebo řediteli centrálních bank členských zemí. Rada guvernérů přijímá nové členy, určuje výši členských kvót (objem kapitálu, který musí každá členská země zaplatit každý rok), přiděluje SDR (zvláštní práva čerpání) a podobně. Rada guvernérů se schází zpravidla jednou ročně. První zasedání Rady guvernérů MMF a Světové banky se uskutečnilo roku 1946 ve Washingtonu. Poradním orgánem Rady guvernérů je Vnitřní výbor (*Interim Committee*), který se skládá z 24 guvernérů.

Dalším orgánem je Rada výkonných ředitelů (*Executive Board*). Ta řídí běžné záležitosti MMF. Skládá se z generálního ředitele a z 24 zvolených nebo dosazených výkonných ředitelů. Francie, Německo, Japonsko, Saudská Arábie, Velká Británie, USA, Rusko a Čína mají právo na jednoho výkonného ředitele. Jedná se o státy s nejvyššími členskými kvótami. Pouze Čína a Rusko mezi tyto země nepatří, ale toto právo mají vzhledem ke své rozloze, počtu obyvatel a postavení ve světovém hospodářství. Dalších 16 ředitelů zastupuje určitou skupinu zemí. Rada výkonných ředitelů se zabývá administrativními a operativními záležitostmi. Generální ředitel MMF je zvolen Radou výkonných ředitelů na dobu pěti let. Sídlo hlavní kanceláře MMF je ve Washingtonu.⁴³

Fond je právnickou osobou, může uzavírat smlouvy, nabývat nemovitý i movitý majetek a vést právní řízení. Na majetek a příjmy MMF se nevztahují daně ani celní poplatky. Daně se nevztahují ani na platy a jiné příjmy vyplácené výkonným ředitelům,

⁴² www.wikipedia.org

⁴³ www.wikipedia.org

alternátům a ostatním zaměstnancům. Ti jsou vyňati z jurisdikce daného státu za svá jednání, která učinili ve své funkci.

Každá členská země má počet hlasů odpovídající výši jejího členského podílu, tzv. kvóty. Každý člen má základních 250 hlasů a k tomu jeden hlas za každých 100.000 SDR členského podílu. Při založení MMF měly největší podíl na celkovém počtu hlasů Spojené státy, a to 27,5 %, dále Velká Británie s 13,1 %. Nyní připadá rozhodující podíl na hospodářsky vyspělé země, mezi kterými stále dominují USA.⁴⁴ Postavení jednotlivých členských zemí je závislé na jejich finančním podílu.

Členem Mezinárodního měnového fondu se může stát každá země, která o to požádá. Každému členu je stanovena výše členského podílu vyjádřená v SDR. Členské kvóty zakládajících členů se vypočítaly na základě tzv. brettonwoodské formule. Tento výpočetní postup byl několikrát revidován.

SDR – zvláštní práva čerpání (Special Drawing Rights) jsou jednotnou měnou užívanou v Mezinárodním měnovém fondu. Tvoří hlavní rezervní aktivum a odvozují se od průměrné hodnoty měn USA, Německa, Japonska, Francie a Velké Británie.

Na přelomu 50. a 60. let začala slábnout pozice amerického dolaru. Příčinou byly vnitřní hospodářské problémy USA, ale také hospodářský rozvoj zemí západní Evropy a dalších zemí, čímž vznikla konkurence americkým výrobkům. Další příčinou problémů byla cena zlata. Podle obsahu zlata v americkém dolaru byla cena zlata stanovena na 35 dolarů za unci, a to se nezměnilo až do roku 1971, kdy se po celou dobu nezohledňoval pokles dolaru v důsledku inflace. Rozdíl mezi oficiální cenou zlata a cenou na volném trhu narůstal. Dolar přestal prakticky sloužit jako rezervní měna.⁴⁵ Objevila se řada návrhů, jak tuto situaci řešit, mezi ně patřila zejména devalvace amerického dolaru, ale Spojené státy k ní nechtěly přistoupit, neboť nechtěly ohrozit postavení dolaru jako hlavní světové měny. Na začátku 70. let přistoupily Spojené státy k řadě opatření v rámci vyhlášené nové hospodářské politiky USA. Krize vyvrcholila zrušením směnitelnosti dolaru za zlato a následnou devalvací. Došlo k přechodu od

⁴⁴ MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 29

⁴⁵ <http://fitcentrum.idnes.cz>

systemu pevných měnových kursů k systému volně pohyblivých kursů, tzv. floatingu. Tím došlo k rozpadu brettonwoodského měnového systému v oblasti dosažení a udržení kursové stability.

V roce 1976 se konalo zasedání členských zemí v Kingstonu na Jamajce. Výsledkem bylo omezení peněžních funkcí zlata. Tento nový měnový systém je označován jako jamajský měnový systém a vešel v platnost 1. dubna 1978. Většina členských zemí MMF využívá systém pohyblivých kursů ve formě řízeného floatingu nebo volně pohyblivého kursu. Devizové rezervy jsou většinou i nadále vedeny v amerických dolarech. Zlato v současné době vystupuje jako rezervní aktivum centrálních bank.

Politické a hospodářské změny na počátku 90. let znamenaly rozšíření členské základny o nové rozvojové země, kterým byla poskytnuta značná finanční pomoc. V polovině 90. let hrozila finanční krize v Mexiku. MMF i této zemi poskytl výraznou finanční pomoc, která vedla ke zklidnění situace. Dále propukla finanční krize v jihovýchodní Asii. I zde MMF zasáhl s poskytnutím pomoci. Tyto krize na mezinárodních finančních trzích ukazovaly na nutnost systémové reformy MMF. Ukázalo se, že fond nemůže nerespektovat rozrůstající se členskou základnu. Musí tedy pokračovat progresivní transformace. Od roku 2001 je hlavní prioritou MMF prevence finančních krizí.⁴⁶

6.6. Světová banka

Světová banka je zastřešující organizací následujících institucí: Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj (*International Bank for Reconstruction and Development – IBRD*), Mezinárodní finanční korporace (*IFC*), Mezinárodního sdružení pro rozvoj (*IDA*), Agentury pro mnohostranné investiční záruky (*MIGA*) a Mezinárodního centra pro řešení investičních sporů (*ICSID*). Zahájila činnost 25. června 1946 ve Washingtonu, kde je také její sídlo. Její činnost je upravena články Dohody. Jejími

⁴⁶ MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 100

členy mohou být pouze členské země Mezinárodního měnového systému. Orgány jsou Rada guvernérů a Rada výkonných ředitelů. V čele banky je prezident a čtyři generální ředitelé. Prezident je volen Radou výkonných ředitelů na dobu 5 let a je jím zástupce země, která je největším akcionářem - tím jsou Spojené státy.

Banka se měla podílet na financování poválečných ekonomik členských zemí, úvěry se skutečně poskytly zemím západní Evropy. Po přijetí Marshallova plánu přesunula směr své činnosti na rozvojové země. Postupně se činnost banky zaměřovala na různé oblasti, a to na podporu infrastruktury, těžkého průmyslu, zemědělství a rozvoj venkovských oblastí v rozvojových zemích. V současné době se zaměřuje na podporu malých podniků, na likvidaci odpadu, na zdravotní péči, na vzdělání a na podporu hospodářství v zemích střední a východní Evropy.

Jak již bylo uvedeno, Světová banka zastřešuje kromě Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj i další instituce. Mezinárodní finanční korporace (*International Finance Corporation – IFC*) byla založena v roce 1956 a podporuje rozvoj soukromého sektoru v rozvojových zemích. Mezinárodní sdružení pro rozvoj (*International Development Association – IDA*), založené roku 1960, poskytuje úvěry vládám chudších rozvojových zemí. Agentura pro mnohostranné investiční záruky (*Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA*), která zahájila činnost v roce 1988, podporuje příliv soukromého kapitálu do rozvojových zemí. Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů (*The International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID*) bylo založeno v roce 1966 a napomáhá při řešení investičních sporů mezi vládami a soukromými zahraničními investory.

6.7. Banka pro mezinárodní platby

Další důležitou institucí, která ovlivňovala mezinárodní finanční trh, byla Banka pro mezinárodní platby (*Bank for International Settlements – BIS*). Byla založena na základě tzv. Haagské dohody roku 1930.

Během 2. světové války byla její činnost omezena, potýkala se s problémy, které vyplývaly ze skutečnosti, že v ní byly zastoupeny nepřátelené strany války. Banka

válku přečkala a byla nadále zachována, následně začala spolupracovat s Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou.

6.8. Evropská unie a vývoj měnového systému

V rámci Evropského hospodářského společenství nebyla přesně vymezena otázka mezinárodní měnové spolupráce. Důvodem bylo, že měnovou stabilitu v té době zajišťoval americký dolar a měnová politika byla záležitostí každého členského státu. Zakladatelé EHS si však byli vědomi potřeby měnovou spoluprací upravit. Následně předložené návrhy směřovaly k vytvoření hospodářské a měnové unie.

Přechodem členských zemí Evropského hospodářského společenství k hospodářské a měnové unii se zabývala Wernerova zpráva zpracována pod vedením P. Wenera, lucemburského ministerského předsedy a ministra financí. K vypracování plánu byl pověřen na konferenci nejvyšších představitelů ES v Haagu, která se konala roku 1969. Plán byl předložen Radě ministrů v říjnu 1970. Tento plán se setkal s kladným ohlasem, proti však byla Francie a nakonec se nerealizoval. Byla navrhována kompromisní řešení, jednání však přerušila mezinárodní měnová krize na počátku 70. let.

Snahy o vytvoření instituce mezinárodní měnové spolupráce pokračovaly. 6. dubna 1973 byl založen Evropský fond měnové spolupráce (*Fond European de Cooperation Monetaire – FECOM*). Vznikl za účelem usnadnění intervence centrálních bank na devizových trzích. V rámci Fondu byla vytvořena zúčtovací měnová jednotka tzv. eurco (*European Composite Unit*). Činnost Fondu byla ukončena roku 1993, kdy přešla na Evropský měnový institut.

V červnu 1978 byl na zasedání Rady ministrů v Brémách přednesen návrh Evropského měnového systému (*European Monetary System – EMS*), který přednesli německý kancléř Helmut Schmidt a francouzský prezident Valéry Giscard d'Estaing. Podstatou návrhu bylo obnovení stabilních kursových vztahů mezi měnami členských zemí. EMS zahájil svoji činnost 13. března 1979. Zapojily se do něj všechny členské země ES a nové se postupně připojovaly. K vzniku EMS přispěla snaha najít náhradu

za americký dolar, neboť ten přestal být po rozpadu brettonwoodského mezinárodního měnového uspořádání stabilní měnou. Zřízení EMS bylo začátkem nové etapy měnové spolupráce v ES.

Evropská zúčtovací jednotka eurco byla nahrazena Evropskou měnovou jednotkou (*European Currency Unit – ECU*). ECU byla základním prvkem EMS a byla využívána jako platební prostředek, její emise byla závislá na cenách zlata a kursu amerického dolaru.

Evropský měnový systém přispěl během své činnosti k měnové stabilitě, ECU se stala jednou z nejstabilnějších měn.

V 80. letech projevily členské země ES zájem o vytvoření jednotného vnitřního trhu, který by umožnil volný pohyb osob, zboží a kapitálu. Roku 1989 byla předložena Zpráva o hospodářské a měnové unii v zemích Evropského společenství, kterou vypracovala skupina vedená Jacquesem Delorsem. Tato zpráva, zvaná Delorova zpráva, se však setkala s nesouhlasem členských zemí, a to zejména z důvodu návrhu jednotné měny, kdy se země bály ztráty své národní suverenity.

Roku 1991 byla v Maastrichtu v Nizozemí odsouhlasena Smlouva o Evropské unii, která upřesňuje vznik hospodářské a měnové unie v rámci ES. Tato smlouva, označovaná jako Maastrichtská dohoda, vešla v platnost 1.11.1993 a v podstatě navazovala na Delorovu zprávu. 1.1.1994 zahájil činnost Evropský měnový institut (*European Monetary Institute – EMI*) a nahradil Evropský fond měnové spolupráce, jak je uvedeno výše.

Dalším krokem při vytváření jednotného vnitřního trhu bylo zavedení jednotné měny zvané euro. Od začátku roku 1999 začala v jedenácti členských zemích Evropské unie fungovat neúplná měnová unie. Jednalo se o Belgii, Finsko, Francii, Irsko, Itálii, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Země, které zavedení této měny neprojevily zájem, byly Velká Británie a Dánsko. V zemích, které vstoupily do měnové unie, tzv. eurozóna, se nejprve používala měna národní i měna euro. Postupem času bylo euro zavedeno jako jediný zákonný platební prostředek. Tímto krokem byla završena měnová integrace.

7. Závěr

Po zhodnocení výše uvedených údajů lze dojít k následujícím závěrům:

Následkem 2. světové války byly evropské země zpustošené a jejich hospodářská vyhlídka bezútesná. Změnily se politické režimy, v mezinárodní politice proti sobě stály dvě velmoci – USA a SSSR. Hospodářské sjednocení Evropy se zdálo být jediným možným řešením pro nápravu škod, udržení mírových vztahů a pro zabránění šíření komunismu.

Velká část organizací vznikla na popud Spojených států, které si jako podmínku hospodářské pomoci stanovily, aby evropské země projevíly iniciativu při svém sjednocování. Představitelé evropských států tedy začali vytvářet společný program obnovy. Na základě tohoto programu Spojené státy pomoc poskytly, a to prostřednictvím Marshallova plánu, který přijala většina zemí západní Evropy. Sovětský svaz plán nepřijal, v důsledku čehož jej nemohly přijmout ani jeho satelitní země včetně ČSR.

V souvislosti s obnovou vzniklo mnoho organizací, kdy mezi nejvýznamnější patří Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), Severoatlantická aliance (NATO), Rada Evropy a Evropské společenství uhlí a oceli. Jejich činnost vedla k postupnému sjednocování států a k hospodářské a politické obnově Evropy.

Po válce existovala dvě hlavní centra kapitalistického hospodářství – severoamerické a západoevropské. Důsledkem války se ekonomická převaha přesunula na Spojené státy. Díky úspěšné implementaci plánů obnovy se západní Evropa začala vyvíjet dynamičtěji. Následkem toho převaha Spojených států již od 60. let postupně slábla. Dalším rysem poválečného vývoje je rozpad koloniální soustavy, v 50. letech se postupně zvětšily rozdíly v ekonomické úrovni vyspělých a rozvojových zemích, protože v rozvojových zemích se průmysl neobnovoval. Od konce šedesátých let zaznamenalo evropské hospodářství méně příznivý vývoj, který se zlepšil až na začátku let osmdesátých. Nejtěžší krize byla v letech 1974 – 1975.

Odlišným směrem se vyvíjela východní Evropa. Jelikož Sovětský svaz odmítl účast na Marshallově plánu, musely se ho vzdát i jeho satelitní země. Ty prováděly

shodnou, ze Sovětského svazu řízenou, hospodářskou politiku, která však nerespektovala jejich individuální charakteristiky. Byl převzat sovětský způsob direktivního řízení národního hospodářství s detailním plánováním. Některé z těchto zemí se pak na Sovětský svaz obracely s žádostí o pomoc. Ten se proto rozhodl pro zavedení hospodářské spolupráce, k níž měla sloužit Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Ta však svou úlohu příliš neplnila, představovala především nástroj politických záměrů Sovětského svazu – především izolaci od USA. Země RVHP zaznamenaly v 50. letech značný růst průmyslové výroby, avšak projevíly se negativní sociální důsledky hospodářské politiky. V 60. letech se hospodářský růst zpomalil a v letech sedmdesátých vzrostly hospodářské potíže. RVHP ukončila činnost roku 1990.

Záměrem této práce bylo zobrazit a vysvětlit hlavní determinanty odlišného hospodářského vývoje v poválečné Evropě. Tento cíl se mi podařilo splnit. Lze konstatovat, že dynamický hospodářský růst v západní Evropě podpořila implementace Marshallova plánu s výraznou účastí Spojených států amerických. Zatímco hospodářský útlum ve východní části Evropy byl zapříčiněn politickým vývojem v Sovětském svazu a zavedením centrálního plánování vrcholně podřízeného zájmům SSSR. Tyto důvody způsobily nejen hospodářskou, ale i politickou izolaci západní a východní Evropy, která přetrvávala po několik desetiletí. Až v souvislosti s pádem komunismu a nástupem demokracie začala úplná integrace a nastartovala dynamický hospodářský růst v celé Evropě.

8. Seznam literatury

GERBET, P., Budování Evropy, Univerzita Karlova: Karolinum 2004

CAMERON, R., A concise economic history of the world from paleolithic times to the present, Oxford University Press 1997

CRAFTS, N. F. R., WOODWARD, N., The British economy since 1945, Clarendon Press Oxford 1991

KAPLAN, K., Československo v RVHP 1949 – 1956, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995

SOUKUP, J., Germania od porážky ke sjednocení, Praha: Riopress 2002

BRADLEY, J. F. N., Válka a mír po roce 1945 – Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a západem, Praha: Victoria Publishing, a. s. 1994

BEREND, I. T., Central and eastern Europe 1944 – 1993 – Detour from the periphery to the periphery, Cambridge University Press 1996

MILWARD, A., The Economic Reconstruction of Western Europe 1945 – 1951, Berkeley University of California Press 1984

KISSINGER, H., Umění diplomacie, Praha 1997

LITERA, B., Studená válka, Praha 1993

NÁLEVKA, V., Kapitoly z dějin studené války, Praha 1997

PLECHANOVÁ, B., FIDLER, J., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941 – 1995, Praha 1997

MOULIS, V., VALENTA, J., VYKOUKAL, P., Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944 – 1989, Praha 2000

MARKOVÁ, J., Mezinárodní měnové instituce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2004

FALTUS, J., PRUCHA, V., Hospodářské dějiny, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta národohospodářská 1992

www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/MP012004.pdf

www.wikipedia.org

www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/mfo_imf.hzml